

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Гарасимчук Марії Євгенівни

«Актові книги Самбірської економії кінця XVI–XVII ст.:

історико-джерелознавче дослідження»,

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні
історичні дисципліни**

Дисертаційне дослідження М.Є. Гарасимчук належить до достатньо рідкісного в сучасній українській історіографії типу наукової роботи, яку присвячено опрацюванню цілісного джерельного комплексу з історії ранньомодерного періоду. Опрацьованість джерельної бази цього періоду та її введення до наукового обігу важко визнати задовільними, що створює поважні перешкоди для вивчення історії України та її окремих регіонів. З огляду на це робота дисертантки є надзвичайно актуальною не лише через одержані фактологічні результати, але й зважаючи на запропоновану методику дослідження, яка може бути взята за основу при написанні наукових праць іншими дослідниками, що опрацьовують подібні джерельні комплекси. Особливо необхідно відзначити, що дослідження М.Є. Гарасимчук є першою в українській історіографії спробою всебічного джерелознавчого аналізу актових книг, що сформувався в результаті діяльності різних урядів на теренах одного регіону.

Об'єктом дисертаційного дослідження – є цілісний комплекс актових книг Самбірської економії від 1598 по 1700 рр. (замкові, жупні, зборові та комісарські), які є першорядним джерелом для вивчення історії Перемишльської землі окресленого періоду. У поєднанні з дослідженням матеріалів, що містяться в перемишльських актових книгах, виявлені та опрацьовані данні можуть слугувати надійною підставою для дослідження історії цього регіону. Необхідно відзначити, що дисертантка не обмежилася

ретельним вивченням самих лише актових книг, але й широко долучила до свого дослідження неопубліковані актові матеріали з фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові та Архіву давніх актів у Варшаві.

Авторка приділяє значну увагу організації роботи відповідних канцелярій, зокрема, режиму їх роботи, обов'язкам писарів та підписків, системі правил ведення документації та процесу створення відповідного актового матеріалу. Привертає увагу порівняння дослідницею традицій ведення документації між замковою та жупною канцеляріями. Авторка зупиняється над персоналіями канцеляристів, простежує їхнє походження, кар'єрне зростання, елементи світогляду.

Окрему увагу дослідниці привернули особливості функціонування адміністративної та судової систем на теренах Самбірської економії, взаємодії між різними судовими інстанціями. Детально аналізуючи ці сюжети вона розглядає їх в контексті загальної річпосполитської судово-адміністративної системи. Щоправда, спираючись на широке знання відповідної літератури, дисертантка не бере до уваги робіт М. Крикуна і Н. Яковенко, що присвячені функціонуванню земських, городських та ін. судів на українських теренах саме в цей період.

В дисертації простежено реляції замкового суду з усіма ієрархічно нижчими інстанціями. Крім того, на підставі опрацьованого матеріалу, авторка показує взаємостосунки місцевої адміністрації з мешканцями Самбірської економії. На увагу заслуговує, відзначений авторкою взаємовплив норм кодифікованого права і звичаєвих практик.

Цікавим є екскурс щодо системи оподаткування в Речі Посполитій, в контексті якого розглянуто засади оподаткування Самбірської економії. З огляду на специфіку актового матеріалу особливу увагу приділено правопорушенням, що були пов'язані з оподаткуванням та повинностями.

Своєрідною даниною сучасній історіографічній моді є спроба аналізу, на підставі опрацьованого джерельного комплексу, особливостей сімейних взаємин, повсякденних конфліктів, рівня злочинності та особливостей покарання. Необхідно відзначити, що всі ці сюжети проаналізовано достатньо всебічно й глибоко, що можна вважати вагомим внеском у дослідження українського повсякдення ранньомодерного періоду, що наразі є одним з найбільш перспективних напрямків в новітній українській історіографії. Так, авторка відзначає, що «причинами виникнення сімейних непорозумінь слугували не лише внутрішні негаразди між членами подружніх пар, але й надмірне втручання в стосунки родичів чи невиконання ними умов шлюбних інтерциз». Відзначається вплив звичасвих практик на поточне судочинство, а також зацентовано увагу на важливому значенні питання честі в тогочасній ієрархії цінностей, що не раз ставала предметом обстоювання в судових процесах.

Авторка здійснює детальний кодикологічний аналіз відповідних актових книг, звертаючи увагу на їх зовнішні характеристики, як то: розміри аркушів і палітурок, особливості почерків та оформлення заголовків та ініціалів, особливості нумерації, що дозволило дослідниці відтворити правильну систему зшивання аркушів. Прикметно, що в поле зору дослідниці потрапляють дані про екслібриси, філіграні та сфрагістичні пам'ятки. Останні, як правило, послідовно ігноруються іншими дослідниками, навіть при здійсненні джерельних публікацій, що створює серйозні ускладнення при роботі з цим матеріалом. Подаючи детальний аналіз цих пам'яток авторка демонструє ґрунтовні знання у кожній відповідній спеціальній історичній дисципліні, що зайвий раз підкреслює цілісність і комплексність проведеної дисертанткою роботи.

Поважним методичним внеском авторки є розробка класифікації вписів на підставі змістової та іншої специфіки актового матеріалу. Дослідниця обґрунтовано виділяє чотири категорії вписів – адміністративні, судові,

фінансово-майнові та приватні. А також здійснює їх детальний аналіз, що дозволяє належним чином використати джерелознавчий потенціал актових книг при розгляді політичних, соціально-економічних і правових відносин різних верств населення Самбірської економії.

В цілому, запропонована дослідницею методика роботи заслуговує на найпильнішу увагу з боку інших дослідників, що працюють з подібними джерельними комплексами. Залишається лише пожалкувати, що авторка так скупо означила застосовані нею підходи та методи у вступній частині, обмежившись шаблонним переповіданням інформації про «стандартні» методи, які присутні в усіх дисертаційних дослідженнях на історичну тематику. У випадку з даною роботою подібний мінімалізаційний підхід є явно не виправданим, адже дисертантка оперує справді складним і витонченим методичним інструментарієм.

Вирішенню складних наукових завдань сприяє продумана структура дослідження, що складається з чотирьох розділів, кожний з яких присвячений великому комплексу пов'язаних між собою проблем. У висновках дисертаційної роботи авторка аргументовано підсумовує результати виконаної роботи. Всі запропоновані висновки спираються на ретельні джерелознавчі студії та мають самостійний характер. Використані джерела і література нараховують 309 позицій і включають до свого переліку практично вичерпну інформацію щодо робіт на відповідну тематику.

Окреме значення мають ґрунтовні додатки, що стосуються різноманітних аспектів дослідження актових книг Самбірської економії. Важливе зведення представлено в додатку Г, який містить інформацію про вірші та сентенції, що записані до актових книг при початку та завершенні ведення річних вписів. Кропітка робота автора над даним джерельним комплексом дозволила встановити писарський склад замкової та жупної канцелярій (додаток Е).

Різноманітні аспекти та основні положення дисертаційного дослідження відображено в шести статтях дослідниці та апробовані у формі виступів на трьох українських і трьох міжнародних конференціях. Зміст автореферату кандидатської дисертації відповідає змісту наукового дослідження.

З огляду на вище сказане, безумовними є наукова новизна, цілісність та завершеність дослідження, обґрунтованість результатів та аргументованість висновків дисертаційного дослідження М.Є. Гарасимчук. Робота цілком відповідає вимогам до кандидатських дисертацій і безперечно заслуговує на присудження дисертантці наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Офіційний опонент
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту української археографії
та джерелознавства
ім. М.С. Грушевського
НАН України

О.А. Однороженко

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України	
Відомості	<i>О.А. Однороженко</i>
Заступник	
Виконувач секретаря	<i>Д.В. Бури</i>

*Отримано спецрадою
10.10.17
Технічний секретар спецради
МСС (псалтанюк З.В.)*